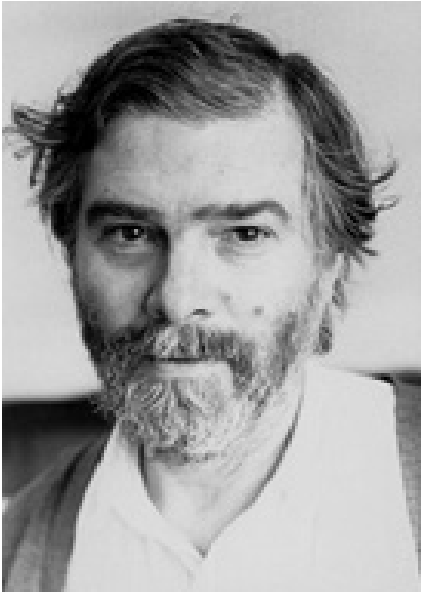

PRIKAZI, OSVRTI, RECENZIJE

**REVIEWS, CRITICAL
NOTICES, REFLECTIONS**

TONKO MAROEVIĆ (1941. – 2020.) IN MEMORIAM

U Starome Gradu na Hvaru u 79. godini života umro je akademik Tonko Maroević, istaknuti hrvatski književnik, povjesničar umjetnosti, likovni i književni kritičar i prevoditelj, redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Premda je bio umirovljen, akademik Maroević neumorno je sudjelovao u brojnim književnim, likovnim i uopće kulturnim događanjima. Njegovim odlaskom hrvatska kultura gubi jedno od najvažnijih pera koje je više od pola stoljeća ispisivalo brojne stilski dojmljive, stručno i znanstveno utemeljene te nadahnute tekstove o našoj književnosti i umjetnosti.

Maroević se rodio 22. listopada 1941. u Splitu gdje je završio Klasičnu gimnaziju. Studij komparativne književnosti i povijesti umjetnosti završio je 1963. na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je 1976. doktorirao temom *Likovna umjetnost u hrvatskoj književnosti od moderne do danas* (objavljeno kao knjiga 2007. pod naslovom *Napisane slike*), a od 1965. do 1970. bio je asistent na Odsjeku za povijest umjetnosti. Od 1970. do umirovljenja 2011. radio je u Institutu za povijest umjetnosti u Zagrebu, a predavao je i na Akademiji dramske umjetnosti. Za redovitoga člana HAZU, u Razredu za književnost, izabran je 2002., a od 1990. bio je član suradnik.

U književnosti se javio zbirkama pjesama u prozi *Primjeri* (1965.) i *Slijepo oko* (1969.) u okviru naraštaja okupljena oko časopisa *Razlog*. U kasnijoj fazi njegovo pjesništvo obiluje intertekstualnim i metatekstualnim referencijama, a odlikuje ga i povratak vezanom stihu i tradicionalnim

obicima (*Motiv Genoveve*, 1986.; *Trag roga, ne bez vruga*, 1987.; *Četveroručno*, 1992.; *Sonetna struka*, 1992.; *Black & Light: versi od prigode*, 1995.; *Redak mulja, redak pjene*, 2013.). Svoje izabrane pjesme objavio je 2009. u zbirci *Drvlje i kamenje*.

Tonko Maroević kao književni kritičar sustavno je pratio suvremeno hrvatsko pjesništvo, a bavio se i starijom hrvatskom te talijanskom književnošću. Svoje eseje, kritike i prikaze skupio je u više knjiga (*Dike ter hvaljenja*, 1986.; *Zrcalo adrijansko: obilježja hrvatsko-talijanskog jezičnog dijaloga*, 1989.; *Klik!: trenutačni snimci hrvatskog pjesništva*, 1998.; *Pohvala pokudi*, 1998; *Družba da mi je: domaći književni portreti*, 2008.; *Skladište mješte sklada*, 2010.). Sastavio je antologije suvremenoga hrvatskog pjesništva od 1971. do 1995. (*Uskličnici*, 1996.) i od 1996. do 2019. (*Svjetlaci*, 2019.), kao i antologije katalonskoga pjesništva: *Bikova koža* (1987.) i *Riječi za jedan lapidarij* (2018.).

Bio je neumoran proučavatelj suvremene hrvatske likovne umjetnosti: objavljivao je likovne kritike i rasprave u stručnim časopisima i novinama, bio je autor predgovora u katalozima i grafičkim mapama (Z. Bourek, J. Bratanić, R. Goldoni, Z. Keser, A. Kuduz, V. Kuliš, Ž. Lapuh, I. Lovrenčić, E. Murtić, Š. Perić, H. Šercar, I. Šiško, M. Šutej i dr.), od kojih je mnoge probrao za knjigu *Slikanje i slikama predgovaranje: pisani portreti* (2006.).

Objavio je i monografije: *Nives Kavurić-Kurtović*, 1986.; *Zlatko Kauzlarić Atač*, 1996.; *Vojin Bakić*, 1998.; *Antun Zuppa*, 2000.; *Antun Babić*, 2002.). Članke o naivnoj umjetnosti, pisane od 1968. do 2012., skupio je u knjizi *O naivi i autsajderskoj umjetnosti* (2013.). Prevodio je s nekoliko jezika (G. Cavalcanti, Dante, F. García Lorca, G. Mascioni, G. Papini, F. Petrarca, R. Queneau, L. Sciascia i dr.), a o iskustvu prevođenja Jorgea Luisa Borgesa napisao je knjigu eseja *Borgesov čitatelj* (2005.).

Marojević je 2013. dobio nagradu *Vladimir Nazor* za životno djelo u području književnosti, a 2018. nagrađen je i *Goranovim vijencem* za pjesničko djelo. Od 2011. bio je dopisni član Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, a od 2015. i Crnogorske akademije nauka i umjetnosti.

Šimun Musa
simun.musa@gmail.com

NOVA KNJIGA RODNEYJA STARKA: JE LI USPIO OBRANITI POVIJEST?

RODNEY STARK, *Lažna svjedočanstva: raskrinkavanje stoljećâ protukatoličke povijesti*, Verbum, Split, 2019., 295 str.

Knjiga *Lažna svjedočanstva: raskrinkavanje stoljećâ protukatoličke povijesti* prevedena je na hrvatski jezik i objavljena 2019. godine u nakladi izdavačke kuće Verbum. Nakon predgovora hrvatskomu izdanju i uvoda slijedi deset poglavlja i *post scriptum*. Na kraju knjige nalaze se bilješke, bibliografija i preporuke za čitanje, izvori za ilustracije te kazalo i bilješka o autoru.

Nakon uvoda naslovljena *Protiv zadrutih znanstvenika* (str. 17. – 22.), u kojem je autor obrazložio zašto je odlučio napisati ovu knjigu, slijedi prvo poglavlje koje nosi naslov *Grijesi antisemitizma* (str. 25. – 49.). U ovome poglavlju s nekoliko podnaslova R. Stark ukratko je prikazao razvoj antisemitizma s posebnim naglaskom na razdoblje od srednjega vijeka pa sve do 20. stoljeća. U drugome poglavlju pod naslovom *Zabranjena evanđelja* (str. 51. – 65.) Stark se osvrnuo na nekoliko, kako ih naziva, „poganskih spisa“ ili „gnostičkih evanđelja“. Među njima posebno se ističu *Tajno Tomino evanđelje*, *Marijino evanđelje*, *Tajna Ivanova knjiga* i *Judino evanđelje*. Za navedene spise, ali i brojne druge, ističe se kako donose znatno drukčiji prikaz Isusa i ranoga kršćanstva. Međutim, autor ističe kako su navedeni spisi bili poznati i crkvenim ocima te su isključeni iz Biblije, jer takvi gnostički spisi nisu bili kršćanski. Tema trećega poglavlja s naslovom *Progoni tolerantnih pogana* (str. 67. – 85.) bavi se razdobljem propasti Rimskoga Carstva te usponom kršćanstva u isto vrijeme. Autor se osvrće na nekoliko povjesničara (posebno ističe Edwarda Gibbona) koji su posebno naglašavali da su za propast Rimskoga Carstva i poganstva zaslužni kršćani. U tome pogledu Stark je propitao funkcije nekoliko rimskih careva koji su odigrali važnu ulogu tijekom 4. i 5. stoljeća u usponu kršćanstva i postupnome nestanku poganstva.

Naslov četvrtoga poglavlja glasi *Nametanje mračnoga srednjeg vijeka* (str. 87. – 105.) i donekle predstavlja sažetak Starkove knjige *How the*

West Won iz 2014. godine. U središtu su promatranja razdoblje srednjega vijeka te brojni znanstvenici, a posebno oni iz prosvjetiteljstva, koji su to razdoblje označili kao mračno doba u kojemu je Crkva dominirala u svakome pogledu. Stark nastoji pokazati kako su se tijekom toga razdoblja dogodila velika otkrića i važni napredci u gotovo svim poljima. No, zanimljivo je primijetiti da Stark, iako srednji vijek smatra dobom napretka, ipak koristi pojam mračno doba! Tema petoga poglavlja Starkove knjige su križarski ratovi s naslovom *Križarski pohod za zemlju, plijen i obraćenike* (str. 107. – 127.). Kroz ovo poglavlje autor ukratko donosi prikaz kada su se križarski ratovi počeli osuđivati te kakav je pogled na njih danas. Kao i u drugim poglavljima i ovdje je autor istaknuo nekoliko najvažnijih osoba koje su u križarskim ratovima vidjele okrutnost i surovost Zapada te one koji smatraju kako su takvi ratovi bili izazvanim cijelim nizom ranijih arapskih osvajanja.

U šestome poglavlju pod imenom *Čudovišta inkvizicije* (str. 129. – 145.) Stark je obradio temu španjolske inkvizicije ili, kako to sam ističe, donosi sažetke najvažnijih otkrića povjesničara koji su se bavili navedenom problematikom. Tako rezultati istraživanja provedenih u Aragonu i Kastilji, a oni su zajedno predstavljali španjolsku inkviziciju, bacaju potpuno drugačije svjetlo na razdoblje 16. i 17. stoljeća kada je navedena inkvizicija bilo naročito aktivna. Sedmo poglavlje u Starkovoj knjizi nosi naslov *Znanstvena krivovjerja* (str. 147. – 177.). U središte promatranja stavljen je razvoj prirodne znanosti. I dok jedan dio znanstvenika naglašava kako je njezin razvoj počeo u 16. stoljeću, Stark pokazuje kako je započeo i ranije, još u srednjem vijeku. Autor navodi nekoliko vrlo važnih intelektualaca koji su postavili temelje razvoju prirodne znanosti. Posebno se ističe da su ti ljudi, kao i oni kasnije, većinom bili kršćani, a pojedini su obavljali i određene crkvene dužnosti. To je posebno važno ako se ima u vidu kako pojedini još uvijek naglašavaju da je Crkva bila protiv napretka znanja.

Blaženo bilo ropstvo (str. 179. – 194.) naslov je osmoga poglavlja. Kroz ovo poglavlje Stark nastoji opovrgnuti uvriježena mišljenja kako je Katolička Crkva tolerirala ropstvo. Autor se osvrnuo na nekoliko najvažnijih istraživača ove problematike te usporedio položaj robova u prekooceanskim kolonijama s posebnim naglaskom na područja koja su bila ili

pod katoličkom ili pod protestantskom vlašću. Osim toga, autor skreće pažnju i na pojedine papinske bule u kojima se jasno može vidjeti kako se Crkva protivila ropstvu. U konačnici ukazano je i na važnost isusovaca u kolonijama. Deveto poglavlje u knjizi nosi naslov *Sveta autoritarnost* (str. 197. – 215.). U ovome poglavlju u središtu promatranja nalazi se Crkva i njezin odnos prema autoritarnim režimima. Kako autor ističe, Crkvu se često optuživalo da je pokazivala određenu sklonost prema spomenutim režimima i tiranima, što se posebno može prepoznati u njezinu odnosu prema Francuskoj i Ruskoj revoluciji te Španjolskomu građanskom ratu. Zapravo, često joj se predbacuje da se protivi oslobođenju. Međutim, Starkov prikaz uloge Crkve u sva tri navedena događaja pokazuje znatno drugačiju sliku, odnosno pokazuje kako je Crkva u tim događajima pretrpjela strahovite gubitke.

Stark svoju knjigu završava poglavljem *Protestantska modernost* (str. 217. – 236.) u kojem se posebno osvrnuo na Maxa Webera koji je isticao kako je upravo protestantizam stvorio radnu etiku iz koje je nastao kapitalizam, pa je tako zaključio da je modernost izravna posljedica reformacije. Autor nastoji pokazati da kapitalizam svoje korijenje vuče još iz srednjega vijeka, a u nekome obliku zastupljen je i u katoličkim samostanskim imanjima. Ono što on nastoji opovrgnuti jesu česta mišljenja kako su katolička područja zaostajala u razvoju te da su kapitalističkom ekonomijom dominirali protestanti.

Kao što je naglašeno u predgovoru hrvatskomu izdanju Starkova djela, ovo nije prva knjiga s ovom tematikom koja se pojavila na hrvatskome jeziku, ali predstavlja jedan od najcjelovitijih prikaza ove problematike. No, isto tako, u njoj se mogu pronaći i određeni nedostaci. Međutim, kako sam Stark naglašava u uvodu knjige, cilj mu je bio široj publici predstaviti prevladavajuće stavove kvalificiranih stručnjaka u pojedinim područjima. Knjiga je pisana popularnoznanstvenim stilom pa će u tome pogledu biti razumljiva brojnomu čitateljstvu kojemu se i preporučuje.

GORAN MIJOČEVIĆ
goran.mijočević@ff.sum.ba